

NYCKELHARPAN

NR 4/98

FÖRENINGEN NYCKELHARPANS MEDLEMSTIDNING

JULTÄVLING.

PÅ KURS MED
SIGURD SAHLSTRÖM.

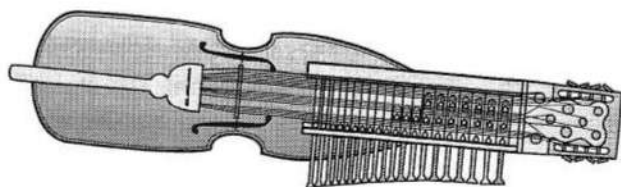
NUTIDA
NYCKELHARPA.

I MOSSE-FRIDOLFS
VERKSTAD.

LYSSNAT PÅ .

NYCKELHARPSKOLA
PÅ VIDEOKASSETTER.

M. M.

NYCKELHARPAN NR 4/98

Årgång 12.

Medlemstidning för Föreningen Nyckelharpan.

Utkommer med 4 nr per år. ISSN 1401-2936

Adress: Föreningen Nyckelharpan, c/o Möllerman
Riddarstigen 17A, 183 30 Täby.

Tel. kvällar och helger 08-768 13 66, dagtid 08-402 07 84.

Ansvarig utgivare: Sture Möllerman.

Redaktion:

Sture & Marianne Möllerman, tel 08-768 13 66.

Anne-Marie Tärnström, tel 08-89 91 80.

Artiklar och bilder ur Nyckelharpan får ej kopieras för publicering utan medgivande från redaktionen.

Material till nästa nummer skall vara på redaktionen senast 10 januari.

Medlemskap i Föreningen Nyckelharpan kan väljas antingen fullt eller begränsat.

Fullt årligt medlemskap erhålles mot inbetalning av 125 kr på föreningens postgirokonto nr 491 82 94-2.

Väljer du lägre medlemsavgift, 100 kr, erhåller du tidningen Nyckelharpan men avstår från all övrig information.

FÖRENINGEN NYCKELHARPANS STYRELSE

		Telefon
Ordförande	Sture Möllerman	08-768 13 66
Kassör	Paul Westman	08-649 22 09
Sekreterare	Anne-Marie Tärnström	08-89 91 80
Ledamot	Ingemar Aronsson	08-99 62 19
Ledamot	Bertil Wettersten	08-500 312 65
Suppleant	Christer Kvarne	08-641 25 12
Suppleant	Bertil Svensk	08-741 23 65

Föreningen Nyckelharpans org. nr 80 20 11-4289

Adressändring sändes till

Bertil Svensk, Örnens väg 44, 136 40 Haninge.

OMSLAGSBILDEN

Sigurd Sahlström som lärare och inspiratör vid Föreningen Nyckelharpans låtkurs hösten -98.

Läs mer om detta på sid 4 - 6.

Foto: Sture Möllerman

INNEHÅLL

i detta nummer

Svartspel på nyckelharpa	sid. 3
På kurs med Sigurd Sahlström	sid. 4-6
Gubbarna i Tobo. Vals	sid. 5
Den fula polskan	sid. 6
I Mosse Fridolfs verkstad	sid. 7
Arbetet med nyckelharpboken, en lägesrapport	sid. 8-9
Spela nyckelharpa med Alpsjöes video	sid. 9
Nutida nyckelharpa	sid. 10-11
Lyssnat på	sid. 11
Nyckelharpspel och bygge i Vallentuna	sid. 12
Rapport från våra folkvalda med anledning av nyckelharpan som nationalinstrument	sid. 13
Jultävling	sid. 14-15
Nyckelharpans dag med Nisse Nordström	sid. 16
Harpbandet som gör vår börda lätt	sid. 16

**Nästa manusstopp:
10:e januari.**

Vårens spelträffar

med gästande spelmän, årsmöte, filmvisningar och annat smått och gott kommer att äga rum på tid och plats som medelas i början på nyåret. Eventuellt kommer vi på grund av platsbrist att få byta lokal.

BIRGER GUSTAFSSON AB

är Föreningen Nyckelharpans sponsor i form av mycket generösa villkor vid tryckning av bl a vår medlemstidning. Vi tackar alla hos Birger Gustafsson AB som på detta sätt stöder vår verksamhet.

"Svartspel" på nyckelharpa

Nej, rubriken är inte ämnad skattesmitande spelmän. Jag tänkte på fördelen av att ibland spela i mörker.

För ett antal år sedan träffade jag en grupp spelmän nordväst om Stockholm. En av dessa berättade då att han ibland försökte spela svåra nyckelharplåtar inkrupen i sin svarta garderob.

– Det kan väl inte vara riktigt friskt, tänkte jag för mig själv. Men vid närmare eftertanke slog det mig att det där måste jag nog också pröva.

Det finns inte tillräckligt med plats i vår garderob och akustiken därinne var heller inte mycket att stå efter. Nu var det ju mörkret som jag var ute efter och detta var på kvällen, så det räckte att sträcka sig efter ljusknappen för att få den önskade mörkläggningen. Jag minns idag inte vilken låt

som blev den första i detta "svartspel"-experiment. Kanske var det Spelmansglädje.

Hur som helst; problemet som jag hade förväntat mig uteblev nästan helt. Vänsterhandens fingrar hamnade där dom skulle. Vad som däremot inträffade var att medvetandet om frasering och tonbildning blev mycket påtagligt. Jag blev nu helt på det klara med att den där "tokiga" spelmannen hade helt rätt när han satte sig i garderoben.

Det lär dessutom vara vetenskapligt belagt att synintryck stör hörselupplevelser ganska påtagligt. Dessutom är det muskelminnet i arm och fingrar och inte ögonen som ska styra vänsterhandens arbete vid nyckelharpspelet. Titta istället på spelkamrater och åhörare när du musicerar.

Då får du ut ännu mer av spelmansglädjen.

God Jul och Gott Nytt År

*Sture Möllerman
ordf. och svartspelare*

Komplettering till matrikeln

Sedan senaste matrikeln presenterades har vi kunnat hälsa några nya medlemmar välkomna till föreningen:

ANDERSSON BENGT
ISAKSSON BRITT
SAMUELSSON SUNE
SÖDERMAN ULLA
TALLROTH CURT

BERGVÄGEN 11, 360 13 URSHULT
SANDBOL, VAKSALA, 755 94 UPPSALA
EKGATAN 15, 587 31 LINKÖPING
PL 481, HUMMELMORA BRYGGA, 184 97 LJUSTERÖ
HAGVÄGEN 8, 740 47 HARBO

Senaste spelträffen i Hartwickska Huset 2 december.

På kurs med Sigurd Sahlström

Sigurd Sahlström, här omgiven av Elin Skoglund från UpplandsVäsby och Maria Ehrman från Brottbby, Vallentuna – två av de många nöjda kursdeltagarna.

Man kan nästan påstå att det har blivit lite av en tradition att under en mulen höstlördag hålla låtkurs med Föreningen Nyckelharpan i samarbete med ABF. Vi har tidigare inspirerats och gnuggats med både stråk- och fingerövningar under ledning av olika spelmän som Henry Wallin och Johan Hedin.

Denna gång var vi 23 deltagare som hade förmånen att under en dag ha Sigurd Sahlström som lärare och inspiratör. Lokalen var, som flera gånger tidigare, Bandhagens gymnasium. Gott om utrymme, förträfflig spis (man blir hungrig av att spela) och hjärtlig stämning.

Efter lite uppvärmande allspel ur den gängse uppländska repertoaren konstaterade snart Sigurd att det inte skulle bli några problem med de låtar han tänkt sig att lära ut. Flera av oss deltagare var naturligtvis mycket spända och nyfikna på vad som skulle komma. Både som pedagog och traditionsbärare hör ju Sigurd idag till de främsta nyckelharpspelarna och några Sahlströmslåtar skulle det naturligtvis bli.

Men vilken överraskning! Två för oss helt okända Sahlströmslåtar. Först en vals efter farbrodern Sture och sedan en polska efter pappa Eric.

Valsen fick Sigurd höra för första gången i våras, då Sture plötsligt kommit på den. Han hade inte spelat den sen han

var ung. Den hade som så ofta när det gäller traditionella låtar inget namn, men det berättades att gubbarna i Tobo brukade spela den. Vi föreslog därför att den skulle få heta "Gubbarna i Tobo". Detta hade Sigurd ingenting emot, så nu har låten fått sitt namn.

Nästa låt på programmet presenterade Sigurd som "en ful polska". Det var nämligen så att den polskan hade Eric lärt sig av Bohlin, men Kalle Styfberg, som var en av Erics bästa spelkamrater, vägrade spela låten. Han tyckte att den var så ful. Men vi spelade den. Ful eller inte ful, vänd på sidan här intill och bedöm själv.

Sigurd bor och verkar sedan många år i södra Dalarna och hade naturligtvis tagit med sig några låtar från dessa trakter. Dels en relativt svårspelad 16-delspolska men även en ganska enkel vals. Båda dessa av Brodd Albin Johansson från Vika. Han var fiolspelman men även verksam som regements-musiker och spelade då flöjt.

Låtarna som vi nu fick lära oss förde knappast tankarna till vad man brukar benämna dalalåtar. De lät mer som senkomponerad hälsinge- eller norduppländsk musik. Den första, "Prästlundsbacken", krävde en hel del arbete innan den satt någorlunda på plats. "C-dursvals" fastnade däremot betydligt snabbare.

(forts.)

GUBBARNA I TOBO

Vals efter Sture Sahlström/Sigurd Sahlström

Nedtecknad i samband med lätkurs på Bandhagens gymnasium 98 10 17 av Jan Lundqvist

C G7
 C G7 C C
 C F
 C G7 C C

DEN FULA POLSKAN

Efter Eric Sahlström/Sigurd Sahlström
Nedtecknad i samband med lätkurs
på Bandhagens gymnasium 98 10 17
av Jan Lundqvist

Chords indicated in the score: G, D⁷, G, D⁷, G, G, C, Am, D⁷, G.

Flera av kursdeltagarna bandade dagens musik och några har sedan kunnat teckna ner de nya låtarna. Jan Lundqvist från Nacka bidrar här med två av sina nedteckningar. Vi hoppas att låtarna därmed sprids och lever vidare.

Vi som deltog i kursen kommer säkert att lägga flera av denna dagens låtar till vår repertoar. Och inte minst ett minne från några angenäma speltimmar.

Till alla er som inte hade möjlighet att delta i höstens kurs kan jag bara tillägga: Välkomna nästa gång!

Kom också gärna med förslag på ytterligare lärare eller inspiratörer.

Sture Möllerman

PS

Nämnda låtar av Brodd Albin kommer att publiceras i ett kommande nummer av Nyckelharpan.

Ungdoms- mästerskap i nyckelharpspel

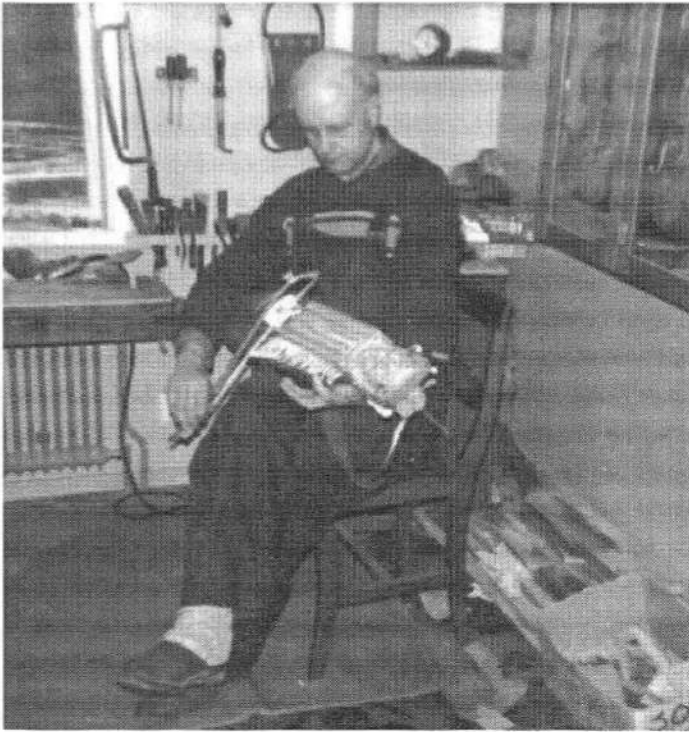
I samband med nyckelharpstämman i Österbybruk 1999 anordnas tävling för nyckelharpspelande ungdom.

Det är redan nu tid för anmälan.

För information kontakta Gunnar Ahlbäck 0265 - 430 78 eller Gunnar Fredelius 070 - 665 29 67.

Det går också bra "via nätet":

<http://listen.to/nyckelharpa>

I Mosse Fridolfs verkstad.

Våren 1982 gjorde jag en av mina många resor till Singö i akt och mening att hitta så mycket material som möjligt om den ålderdomliga båttyp man tillverkat där ända in på 1920-talet. Den siste båtbyggaren av den gamla stammen hette Olof Pettersson och byggde de flesta av öns båtar mellan 1870 och 1920. Arvet efter Olof Pettersson förvaltades av sonsonen Oskar Pettersson och dottersonen Fridolf Jansson. Fridolf, som bott hela sitt liv på gården Mossen var den som mest påtagligt kom att ägna sig åt båtbyggaryrket. Han inredde snart en verkstad på logen som så småningom byggdes ut till ett modernt båtbyggeri. Det vill säga, sättet att bygga var modernt med mallar och ångbasat virke. Men de verktyg och maskiner som användes var, som på Olof Petterssons tid hemmagjorda. Delar som måste vara av stål köptes men allt som kunde vara av trä tillverkades av båtbyggaren själv. På så sätt blev det billigt och den egna uppfinningsförmågan kunde göra verktygen händigare att arbeta med än om motsvarande skulle köpas i fabriksfärdigt skick.

Mosse Fridolf Jansson hade avlidit 1981, 67 år gammal, och all kvarlåtenskap hade testamenterats till Cancerfonden. Genom denna hade Sjöhistoriska museet, min dåvarande arbetsplats, fått köpa alla verkstadens inventarier från mallar, hissanordning för färdiga båtar till skruvar, tjära, maskiner, verkliga allt. Villkoret var att museet, dvs jag plus en hantverkare skulle plocka rätt på allt material och forsla det därifrån. Det blev ett drygt men roligt arbete med att sortera och packa.

Vissa saker som fanns i verkstaden var emellertid förbryllande. Jag var redan då folkmusikintresserad så jag visste att

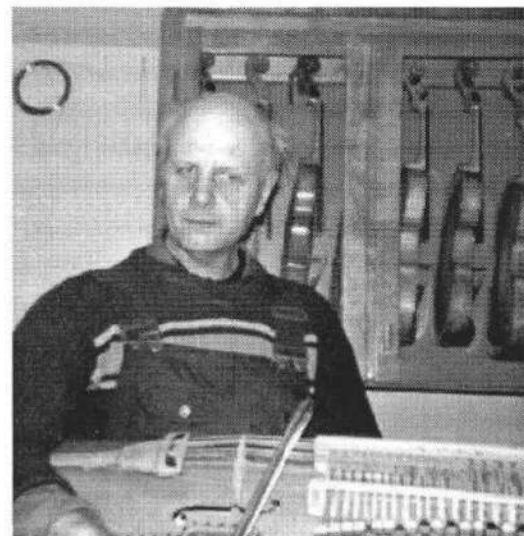
Mosse Fridolf var en ansedd spelman och tillika instrumentbyggare. En räkenskapsbok visade upp inte bara försålda båtar utan även en mängd nyckelharpor som tillverkats och sålts. Fioler och gitarrer hade reparerats. Dessutom fanns de konserter där Fridolf deltagit som spelman noggrant noterade.

Framträdande i det skräpmaterial som belamrade verkstadsgolvet var ett antal kasserade ämnen till nyckelharpskrov, noggrant utmejslade men av någon anledning inte godkända för vidare bearbetning.

Förbryllande var dock en gammal cykelram som stod i ett hörn. Ramen var bearbetad och vissa bitar bortkapade. Man kunde ana att den sågats sönder i smärre stycken, som mycket korta rörstumpar. Vad kunde detta betyda? Eftersom jag var ganska bevärdad i båtbyggeri började jag leta i minnet och att slå i diverse böcker för att finna lösningen på mysteriet. Kunde det röra sig om några hemmagjorda knapar att sätta på relingen där förtöjningslinan kunde lindas upp? Eller var det fråga om att rörstumparna användes för att vissa linor skulle löpa lättare?

Svaret stod inte i att finna inom båtbyggeriet. Det hörde istället hemma inom instrumentmakeriets verksamhetsområde och där som ett tillbehör till nyckelharpan. När jag för en stund lämnade verkstaden och gick in i boningshuset hittade jag en komplett instrumentverkstad med fina, handgjorda verktyg. Där fanns också lösningen på problemet. Fridolf hade nämligen utnyttjat sin klurighet kombinerat med en nedärvd känsla för att hushålla med resurser till att uppfinna en sorts hemmagjord stäm-gubbe eller stämnyckel till nyckelharpan stämskruvar. Där låg ämnen av cykelram i olika stadier av tillverkning: helt råa, formade till ovaler, filade och smärglade till fin yta och slutligen infogade i något som såg ut som överdelen av en gammaldags korkskruv. I slutstadiet hade "gubben" fått en finish av fernissa.

Eftersom en instrumentbyggerverkstad inte ingick i planerna för Sjöhistoriska museets samlingsverksamhet fick jag, med viss sorg i hjärtat, lämna stäm-gubbar, ämnen till dessa och cykelram åt sitt vidare öde. Båtbyggerverkstaden finns i alla fall bevarad i Sjöhistoriska museet som ett minne av en klurig och uppfinningsrik båtbyggare som dessutom var duktig instrumentbyggare och spelman.

Gunnar Nordlinder

Fridolf i ateljen på Singö.

Foton: Leif Epel

En liten lägesrapport från
byggerbetet på en

nyckelharpbok.

Många och inte minst jag själv undrar väl när den 'utlovade' boken kommer. Jag upptäcker efterhand att jag håller på att lägga ett jättepussel där jag måste lägga om bitarna då och då för att undvika upprepningar och hålla en tråd i berättandet. Det tar tid och under tiden dyker det stadigt upp små otrevligt vaga uppgifter som jag min vana trogen vill utreda. I sådana lägen är det ovärderligt att ha likasinnade ikring sig som gärna drar en del av lasset. Jag ska lägga fram ett sådant exempel här. Utgångspunkten är en artikel som musikdirektören Sven E. Svensson i Uppsala skrev för Upplands nations årsskrift 1949. Artikelns huvudperson ifråga hamnade omsider i Amerika och turligt nog i Denver, Colorado. Turen består i Sheila Morris, som en del av er säkert har mött på sommarens stämmor och på Ekebyholmskursen. Hon och hennes vänner har blivit min brygga till sökandet borta i Amerika och till sommaren får vi se om hon och någon mer kommer att framföra något av de stycken Svensson hann få på noter.

Så till artikelns Anders "Andrew" Andersson (1820-1909). Hans (styv-?)far var en bonde, snickare och likkistmakare "på landet i närheten av Uppsala". Anders son Martin beskriver honom: "... sex fot och två tum lång, mörk ansiktshy, bruna livliga ögon, djärvt böjd näsa och ett hår som i unga år var ramsvart", och misstänker valloninslag i slakten.

Anders fick redan under skoltiden börja lära sig snickaryrket genom att ta mått på lik, röra lim och grovhyvla. Han var inte mer än nio år, när han gjorde sin första nyckelharpa och i sin ungdom fick han beställning på flera. Instrumentbygge skulle för övrigt bli hans hobby så länge han kunde hantera sina verktyg. Kring femton år gammal lämnade han hemmet för gott och vandrade till Uppsala där han fick anställning vid en snickarverkstad. Därutöver kom han ofta att anlitas som dansspelman, antagligen på det instrument han var bekant med – nyckelharpa, vilket gav ett välkommet lönetillskott.

Hans stora musikintresse drev honom att erbjuda sig trampa orgel i kyrkan vilket medförde att organisten tog sig an honom och lärde honom att läsa och skriva noter och spela orgel. Organisten intresserade honom också för att bygga en violin, ordnade honom en student som lärare på detta instrument och den läraktige Anders kunde efter kort tid spela med i den studentorkester hans mentor anförde. Denne bör ha varit Gustaf Adolf Hæffner, son till den kände Hæffner, som fram till 1864 innehade organistbefattningen vid Domkyrkan.

Nu blev det violinspel för hela slanten och när Anders efter ett par år anträdde sin gesällvandring medförde han ett introduktionsbrev till hovkapellmästaren i Köpenhamn. På inrådan av en av violinisterna i kungliga kapellet där blev nästa anhalt Leipzig där han fick möjlighet att ytterligare

En av de många nyckelharpspelare som Per-Ulf stött på under sina forskningar. Fredrik Axel Kjellberg, född 1871 i Gimo, framlevde sina dagar som hovslagare, smed och snickare i Walsh, Wisconsin, USA. Död 1918 i spanska sjukan.

förkovra sig. En mindre lockande kvinnlig uppvaktning fick honom att bryta upp. Färden gick vidare över västra Tyskland och Holland till England, där han tog hyra som timmerman på en båt destinerad till Baltimore. Så följde några oroliga, kringflackande år i Amerika; han reste från ort till ort och spelade klassiska verk i kyrkorna och dansmusik på saloonerna. När guldfebern utbröt i Kalifornien 1849 tog han dit, spelade mest fiol och komponerade en rad stycken som vann mycken popularitet bland guldgrävarna; "Gold-digger's Waltz," "Gold-digger's Galopp", "Gold-digger's Polka", men blev alldeles särskilt uppskattad för de danser han hade från sin uppländska födelsebygd. Inbördeskriget bröt ut 12 april 1861 och den 5 augusti året efter enrullerade han sig (som signaltrumpetare?) vid 33rd Massachusetts Regiment. Efter nordstaternas seger vid Chattanooga i november 1863 befordrades han till löjtnant och vid erövringen av Richmond i april 1865 var han medlem av general Ulysses S. Grants stab. Ett av de stycken han nu komponerade; "General Grant's favourite tune", blev bekant inom hela nordstatsarmén.

När kriget var över 1865 återtog han sitt gamla kringflackande konsertliv men satte också upp en snickarverkstad i Denver, Colorado, och blev ledare för kören i baptistförsamlingen där. År 1871 gifte han sig med en ung violinclev, möjligen den skotske snickaren John Moncrieffs dotter Rachael, och i november året efter föds sonen Martin. Även de följande åren präglas av långa konsertresor och den likaledes ambulerande verkstaden sköts av "en gammal skotte" (hans svärfar?) och 4-6 anställda. När hustrun dog 1897 upphörde han med allt violinspel; han hade ingen spelpartner mer, och gav sig istället ut på resor som organist i skilda baptistförsamlingar. År 1907 blev han svårt sjuk och togs omhand av sonen i Chicago fram till sitt frånfalle två år senare.

Först som barnlös änkling fick sonen Martin Anderson således kontakt med sin far och när han själv blir gammal tar han kring 1946 kontakt med director musices Sven E. Svensson i Uppsala, för att höra om de notböcker fadern lämnat efter sig kan vara av intresse. Svensson hann endast få några få brevsidor om faderns liv samt en valhänt avskrift av fyra polskor och två marscher i sättning för två violiner. Han renskrev och korrigerade dessa tidigare obekanta stycken som han ansåg ha stor melodisk och rytmisk släktskap med Byss Kalles och liknande norduppländska låtar från förra hälften av artonhundratalet, men också inrymde starkt konstmusikaliska vändningar.

Det är inte så många Anders Andersson som man kan tro som kommer vandrande till Uppsala. Den hetaste är född 1820 med en ogift bondedotter i Norrvissjö, Björklinge socken, till mor. En lustig parentes är att nu levande harpspelmännen Edvin och Carl Lager också är födda i Norrvissjö och att Edvin nu bor i Tebo dit också Anders mor flyttade sedan hon gift sig. Alltnog, Anders anländer 1833 och blir lärning hos en Hellsten i kvarteret Lindormen nr. 2, gården

ligger snett över Fyrisån uppströms från domkyrkan sett. Här blir han till 1837 då han försvinner spårlöst ur arkivlängderna.

Han kan mycket väl vara den eftersökte. I Björklinge fanns det gott om nyckelharpospelare. Och omständigheten att han mor snart nog gifte sig med en bonde och han fick två styvbröder, fem respektive åtta år yngre, talar för en hårdare uppväxt som han senare i livet antagligen helst ville glömma och därför aldrig berättade om.

Detta är en kompletterad biografi som inte är slutgiltigt bekräftad i alla detaljer Sheila har bidragit med det amerikanska medan jag rotat i det uppländska. Ännu är vi inte framme men förhoppningsvis illustrerar denna lilla artikel hur spännande det är att leta och hur oväntade resultat som kan komma ut av detta. Skrivsammanställandet går vidare. Boken kommer som det heter.

Per-Ulf Allmo i november 1998

EFTERLYSNING

Är det något som vet någonting om "Bygg-Pelle", eller Johan Pettersson från antagligen Dannemora eller Vendel?

Han spelade nyckelharpa under ett tiotal år från tjugotalet tillsammans med Einar Pettersson, fiol, denne var född 1907 i Västerbol, Dannemora. Bl.a. spelade de på brudparet Gunnar Bohlins bröllop i Hamra, Vendel. På äldre dagar sålde Pettersson sin gård och flyttade till Gamla Uppsala och arbetade på Parkförvaltningen.

Ring till Per-Ulf Allmo, 08-778 29 73.

Spela nyckelharpa på video

Lär dig spela nyckelharpa med Leif Alpsjö. Det är namnet på nästan tre timmars grundläggande och informativ utbildning från videokassetter.

Vi har tidigare skrivit om detta i Nyckelharpan, men hade då endast tagit del av det första av de tre band som denna kurs består av.

På band 1 inleder Leif denna serie med en kort historik kring instrumentet följt av lite prat om nyckelharpor och mästare. Sedan följer, på ett mycket enkelt sätt, det allra första man måste veta innan man ger sig i kast med musicerandet: instrumethållning, stråkföring och fingersättning. Därefter några enkla skalövningar.

På band 2 ges mycket tid åt arbetet med stämning av harpan, något som bara nämnts som hastigast i första

bandet. Detta med stämning av nyckelharpan och val av strängar är ju ett hett debatterat ämne. Här redovisar Leif enbart sin syn på saken, men nämner samtidigt att det finns flera uppfattningar. Sedan följer treklanger, rytmik och några enkla melodier. Därefter är det dags för två riktiga låtar. *Polkett från Lövestabruk* och *Polska efter Båtsman Däck*.

Band 3 innehåller till hälften låtspel (5 låtar ur Alpsjös tidigare utkomna häften "Spela nyckelharpa 1 och 2"). Vissa avvikelser i spelet från de tidigare gjorda nedteckningarna förekommer här. Något som Leif också påpekar. Sista halvtimmen ägnas helt åt nyckelharpan skötsel.

Detta beundransvärda arbete, som Leif tillsammans med Lars Ellström har åstadkommit, är väl värd all den uppmärksamhet det redan fått. Här vill jag ända påpeka vikten av att ta del av fler duktiga spelmän och deras spelsätt och tolkningar av låtmateriale om man som nyckelharpospelare vill vidareutvecklas.

Sture Möllerman

PS

Beställning och mer info om videon, tel 018 - 37 23 00

NUTIDA NYCKELHARPA

på Nybrokajen 11

Musikaliska Akademiens nyrenoverade lokaler på Nybrokajen 11 lockade den 16 oktober med en spännande konsert kallad Nutida Nyckelharpa. Artisterna var två av våra mest namnkunniga nyckelharpister, Johan Hedin och Väsen, där Olov Johansson står för nyckelharpan. Förväntningarna blir naturligtvis höga inför en sådan konsert, men man blev denna kväll inte besviken! Stämningsfull lokal fast oförtjänt liten publik, bra, elförstärkt ljud. Och musik av hög klass, förstås.

Johan Hedin med fyra medmusikanter inledde kvällen. De övriga musikerna var Lisa Rydberg, fiol, Robert Öberg, gitarrer, Jonas Sjöblom, slagverk samt Backa Hans Eriksson, bas. I programmet och annonseringen presenteras Johan som solist på nyckelharpa och det man framför är hans egna kompositioner. Förutom musiker är Johan Hedin även instrumentbyggare, han har utvecklat och utvecklar hela tiden sitt instrument. I något sammanhang kallades Johan Hedin nyligen för "nyckelharpans Jimi Hendrix", vilket är en helt missvisande jämförelse. I musiken vi får uppleva finns inget farligt, utmanande eller kontroversiellt. Flera av melodierna, låtarna, inleds med en rytmiskt grundpuls, ett upprepat motiv som ligger som grund för melodispel och improvisationer. Nyckelharpan kommer till en början in försiktigt mot det tunga kompet, nästan flageoletspel.

Flera av melodierna hade namn som Kusten, Skär, Öppet hav och Johan Hedin talade mellan styckena om hur mycket hans ursprung och uppväxt vid smålandskusten betyder, vilket också återspeglas i musiken. Han avslöjade också att den musik han nog gillar bäst är polskorna, "Jag gör i princip bara polskor" och just i polskor släppte gruppen loss rejält, det var roligt och avspänt. Vi fick även höra en extremt långsam polska, mer som en vismelodi, därför att det "behövs tryckare-polskor på dansgolvet". Sagt med glimten i ögat.

Musikerna var alla mycket skickliga och spelade koncentrerat, det svängde emellanåt ordentligt men det var ganska liten variation låtarna emellan beroende på att alla musiker medverkade nästan hela tiden. När Johan spelade en melodi solo på nyckelharpan kändes det lite nervöst med mikrofonen, det elförstärkta ljudet – alla ljud, även raspet mot strängarna och knavrarnas klappande hördes tydligt, men just de små biljuden gav melodin liv och skapade spänning. Här uppstod ett magiskt ögonblick – som så tyvärr bröts när de övriga instrumenten kom in i handlingen. Över huvud taget hade man velat höra mer av Johan Hedin, ensam, som den skickliga och känsliga musiker han är. Kanske går det att våga vara mindre demokratisk – alla behöver inte spela och höras lika mycket.

Efter paus trädde Väsen scenen – Olov Johansson nyckelharpa, Mikael Marin viola, Roger Tallroth gitarr samt André Ferrari slagverk. Väsen är vid det här laget en mycket rutinerad och samspelt grupp, som gör lysande arrangemang av såväl traditionella som egenhändigt komponerade låtar. Till Farmor samt Näckenpolska var stillsam och spred en kontemplativ stämning. Kompositionerna spelas sedan varierat, behärskat, koncentrerat, muntert, i ett sjuj-a tempo men även för Väsen är det i polskor, Byss-Callepolskor, det tänder till och svänger så salen gungar.

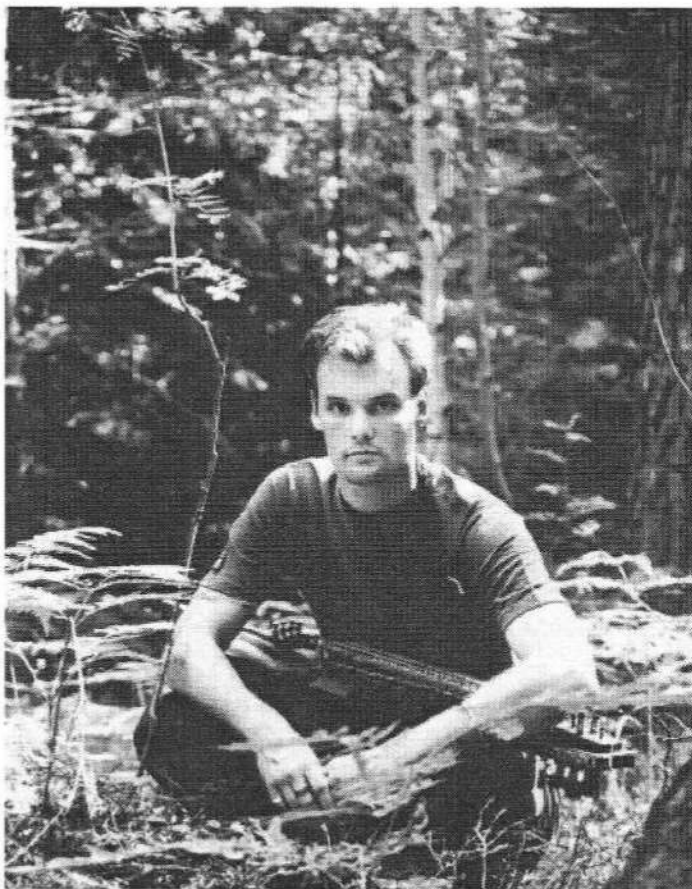
Ingen skulle nog komma på tanken att jämföra Olov Johansson med Jimi Hendrix – men en sådan jämförelse vore faktiskt inte fel! På sin CD Storsvarten visar Olov att han kan spela både farligt och utmanande, han behandlar nyckelharpan, inte minst kontrabasharpan, både utmanande och fräckt. Rasp och knarr med stråken som vi amatörer kämpar hårt med att få bort, lägger han till som effekter eller t.o.m. spelsätt, på CD:n till exempel i Ståbilåtar eller Vals efter Erlansson som spelas med en skärande känsla av smärta

Medmusikanterna i Väsen bidrar till nyckelharpans speciella framtoning i Olov Johansson spel. Vi får höra prov på Mikael Marin som i sitt stämspel tar ut svängarna och letar toner som är så svävande blå, att man tror de ska glida av och trilla utanför ramarna – men det gör de aldrig. Roger Tallroth spelar precis vad som krävs av gitarren, varierar spelet och växlar självklart mellan komp, melodi, ackord exakt och precist. Lika återhållsamt agerar den fenomenale slagverkaren André Ferrari, han håller igång två, tre, fyra instrument samtidigt om så krävs. En tillgång vid konserter är dessutom Roger Tallroths otroliga komiska begåvning som för tankarna till Victor Borge. Han kan närma sig och stanna upp framför mikrofonen på ett sätt så att publiken börjar fnissa hejdlöst, och när han sedan stillsamt säger "Hej då" fullkomligt gapskrattar vi i bänkarna utan att egentligen förstå varför.

Efter konserten var det hela inte slut, nej man kunde vara kvar i stämningen och gå på folkmusikpub i entréplanet. Vi som gick hemåt genom Stockholms gator kunde glädjas åt att det finns så skilda grenar inom nyckelharptraditionen idag, att instrumentet utvecklas, att det finns så många intresserade unga lyssnare och unga spelmän, att dessa nydanare ändå står kvar med ena benet i den folkmusikaliska traditionen. Fast nästa gång det bjuds Nutida Nyckelharpa hoppas jag på mindre demokrati och mera nyckelharpa.

Lyssnat på

Hulling, Hårdhajen

Övre bilden, Johan Hedin. Foto: Kristina Nylin
Nedan, Väsen. Foto: Anette Hilmersson

Hulling är en musikgrupp som en gång träffades via en annons i gula tidningen och vars medlemmar bor och verkar i Stockholm. Fjärran från den svenska landsbygden men ändå med inspiration från den rika folkmusikfloran.

Som så många andra unga grupper i dag hyser man inte särskilt mycket respekt för de gamla traditionsbärarna och är heller inte det minsta rädd för att förändra och skapa en egen musik med utgångspunkt från folkmusiken.

Namnet på cd:n Hårdhajen är hämtat efter titeln till en av polskorna komponerad av gruppens nyckelharpspelare Ola Hertzberg. Övriga medverkande är Johanna Bölja, sång; Dan Sjöberg, fiol/hardingfela; Jens Engelbrecht, gitarr/mandola/bandlös mandola; Patrik Lindberg, tamburin/basstrumma/triangel.

Av de sexton låtarna har flertalet sitt ursprung från skilda delar av vårt land. Efter spelmän som Eric Sahlström, Pål Olle, Byss Calle m. fl.

Tre låtar – en polska, en schottis och en gångare – är komponerade av Ola Hertzberg. Två polskor och en gånglåt kommer från gruppens fiolspelare Dan Sjöberg.

Cd:n Hulling är inspelad av Peo Drangert som även medverkar med triangelspel på en av låtarna. Producent är Olle Paulsson. Utgiven på Drone Music.

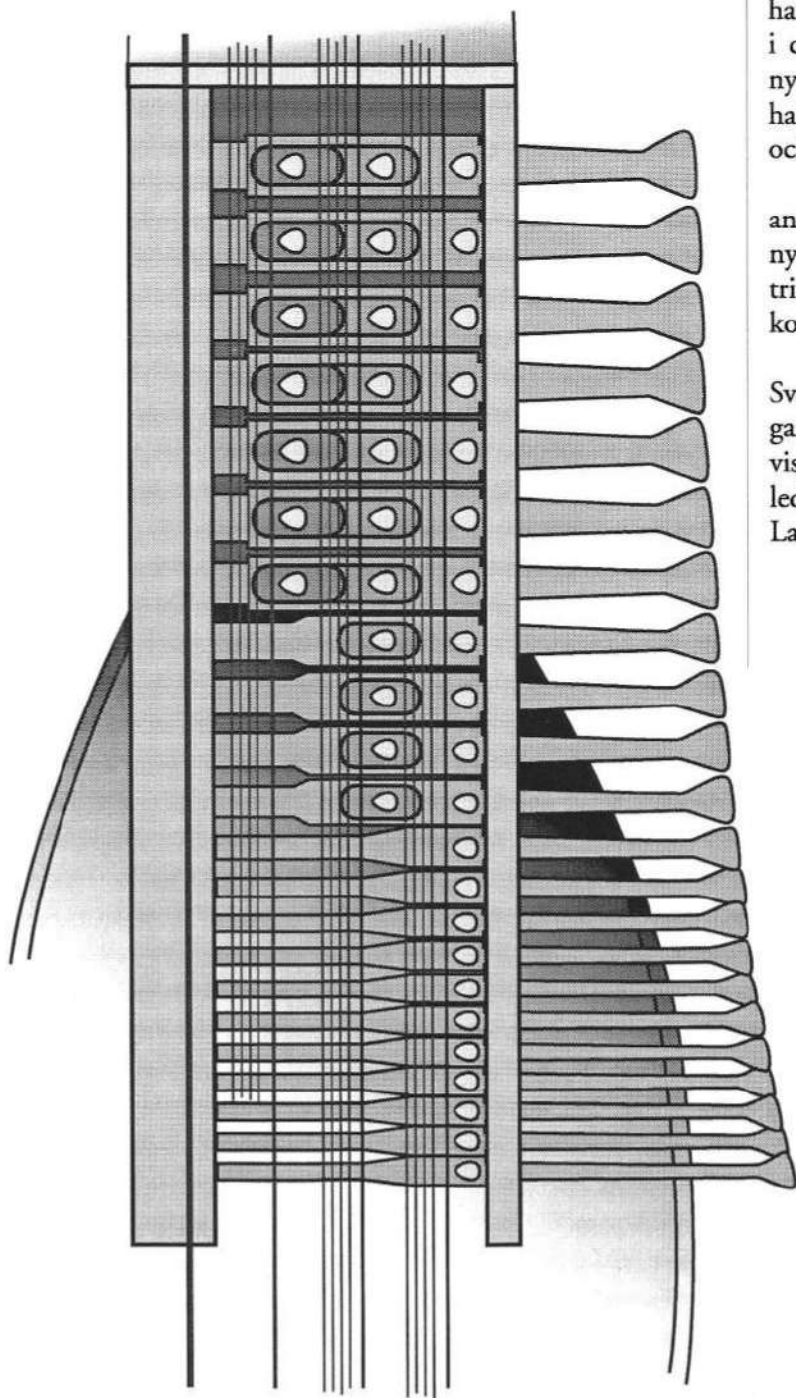
Gruppens nyckelharpspelare Ola Hertzberg har tidigare medverkat på cd:n "Till Eric".

Sture Möllerman

I Vallentuna i Uppland,

2,5 mil norr om Stockholm, har man i ett flertal år byggt nyckelharpor av skiftande kvalitet, tekniskt såväl som musikaliskt.

Det började år 1975 med en byggkurs i Vuxenskolans regi och på den vägen är det. I 23 år har verksamheten pågått och med en och samma kursledare/instruktör, kanske ett rekord. Den kurs som nu pågår är fullteknad och det finns väntande på nästa kurs. Omkring 90 personer har deltagit i

kurserna och byggt en eller flera nyckelharpor, ca 160 totalt. En del av dessa är kanske bara ett blickfång på en vägg och ett angenämt minne från samvaro och knåpande i skolans snickarboas. Men de flesta har gått vidare för att lära sig hantera instrumentet. Också detta resulterade i ett antal kurser på olika nivåer, dels för nybörjare dels för mer erfarna spelmänniskor. På senare år har det blivit brist på kurser för nybörjare vilket beror på att det saknas personer som vill eller kan ställa upp som ledare/lärare.

För närvarande finns det två grupper som kontinuerligt träffas och spelar tillsammans. De medverkar också med musik i kyrkor, på föreningsammansammanträden och vid andra tillställningar då så önskas.

Vallentuna kommun har i år firat 800-årsjubileum. Detta har resulterat i en stor satsning på kulturella evenemang. I många av dessa tillställningar spelades musik på nyckelharpor. I kommunens Kulturfönster – ett stort skyltfönster i centrum – arrangerades en utställning kring och med nyckelharpan. Där visades allt från ritning, byggmaterial, halvfärdig harpa till färdigt instrument, foto från byggkurser och spelningar, litteratur, etc.

Som avslutning på satsningen om och kring nyckelharpan anordnades den 20 september Nyckelharpan's Dag. Ett 15-tal nyckelharpspelare spelade av hjärtans lust och publiken trivdes, vilket tyder på att det finns anledning till att återkomma till ett sådant evenemang.

Det har höjts röster för att upphöja nyckelharpan till Sveriges nationalinstrument. Kulturministern har fått frågan men svarat att staten inte bör styra sina insatser mot en viss musikform eller musikinstrument. Det finns dock anledning att arbeta vidare med denna tanke och heder åt Eva Larsson (mp) som förde upp frågan till högsta nivå.

Nils Larsson

Red:

Fråga om nyckelharpan's berättigande som nationalinstrument har tidigare väckts av Carina Hägg (s) och även då besvarats negativt av kulturminister Marita Ulvskog.

I nummer 2 1996 av tidningen Nyckelharpan fick vi den gången läsa kulturministerns svar.

Nyckelharpan som svenskt nationalinstrument.

Denna gång – och säkert inte sista – låter vi våra medlemmar få del i debatten:

Till kulturminister Marita Ulvskog

Nyckelharpan som nationalinstrument

Det finns ett positivt intresse i allmänhet för folkmusik i dag, och intresset växer. Det vore en uppmuntran för det ökade intresset att kora ett nationalinstrument. Nyckelharpan är ett instrument som utvecklats genom århundradena och som fortfarande är i utveckling, ett levande instrument. Nyckelharpan släkting är veuliran. Helt unikt för Sverige är dock att vi använder stråke vilket troligtvis inte görs i något annat land. I Finland har de utsett Kantela till nationalinstrument. I Norge intar Harding felan en särställning. Att utse Nyckelharpan instrumentfamilj till Svenskt nationalinstrument skulle uppfattas mycket positivt av alla de som spelar och lyssnar på folkmusik. Intresset för att spela Nyckelharpa på kommunal musikskola växer och just flickor verkar i dag särskilt intresserade. En upphöjning till nationalinstrument ökar också möjligheten att göra instrumentet känt inte bara inom landet utan internationellt.

Svensk folkmusik kan med det få en extra hjälp nu när den är på väg, med jättekälv, ut i världen!

Avser kulturministern att upphöja Nyckelharpan instrumentfamilj till Nationalinstrument.

Ewa Larsson (mp)
bänk nr 24

Svar på fråga

Fråga 1997/98:571 av Ewa Larsson om nyckelharpan som nationalinstrument

Ewa Larsson har frågat om kulturministern avser att upphöja nyckelharpan instrumentfamilj till nationalinstrument. Frågan ställs bl. a. mot bakgrund av det växande intresset för folkmusik.

Folkmusiken har en betydelse som går långt utöver den musikaliska upplevelsen. Folkmusiken förenar nutiden med det förflutna. Den ger uttryck för samhörighet med en bygd eller ett land. Den bygger broar mellan generationer, samhällsklasser och folkslag. Därför är folkmusiken viktig i vår tid.

Särskilt glädjande är det att så många ungdomar har börjat ägna sig åt folkmusiken och då inte bara i former som knyter an till våra egna musiktraditioner. Dagens unga musikanter intresserar sig också för andra länders folkmusik och blandar gärna olika musikformer i eget skapande. Därmed sker ett givande och tagande mellan olika musiktraditioner som inte kan bli annat än berikande för vår egen kultur.

I den nyligen överlämnade propositionen om konstnärernas villkor har regeringen förordat förstärkta insatser för musiklivet. Dessa är i hög grad inriktade på det lokala arrangörsledet, men avser också turnéstöd och utbyte med andra länder. Regeringen bedömer att satsningen kommer att få betydande effekter när det gäller att stärka olika musikformers, och då inte minst folkmusikens ställning lokalt, nationellt och internationellt.

I allmänna riktlinjer för statens bidragsgivning kan det finnas anledning för regeringen att peka på vissa genrers betydelse. Sådana uttalanden har regeringen gjort i olika sammanhang bl. a. vad gäller folkmusiken. Förra året gjordes en särskild markering av folkmusikens förmåga att skapa gemenskap genom att Falun Folkmusik Festival fick ett treårigt nationellt uppdrag att utveckla och sprida kunskap om sin verksamhet med etnisk musik från hela världen.

Däremot anser jag inte att staten bör ägna sig åt att direkt styra insatserna mot en viss musikform eller – som Ewa Larsson föreslår – vissa musikinstrument. Enligt min mening främjas musiklivet bäst om olika musikformer får utvecklas naturligt sida vid sida och i ömsesidig påverkan.

Stockholm den 25 mars 1998

Marita Ulvskog

Senaste nytt om Sahlströmsinstitutet

I denna tidnings presslägningsögonblick fick vi höra att kulturutskottet rekommenderar regeringen att låta Eric

Sahlströmsinstitutet bli Sveriges första nationella folkmusikinstitut. Regeringen röstar i frågan den 8 december.

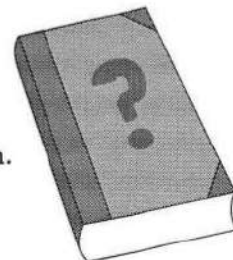
JULTÄVVLING

Dansanta och folkmusikaliska citat från litteraturens värld.

V ar tidning av dignitet brukar så här års utlysa en litterär tävling, och Nyckelharpan är förstas med på noterna. Här gäller det att med hjälp av sju citat identifiera sex författare och sju titlar och därmed få tretton rätt. Om flera hamnar på samma antal rätt kommer vinnarna att lottas fram.

Lite ledtrådar förmedlas här och där – lösryckta citat är ofta svåra att identifiera. Något stycke är tvärtom ganska enkelt, där har vissa personers namn ersatts med X. Nummer sex och sju gäller alltså en och samma författare.

Adress och beskrivning av priser återfinns efter citaten. Nu sätter vi igång:

1.

En strof ur en dikt skriven av en av de stora diktarna. Verket är väl känt tack vare sin tonsättning. Just denna strof handlar inte om musik eller dans, men det gör de övriga.

*Över bygden låg tindrande stjärnfager natten,
det låg glimtande sken över skvalpande vatten
i den löuskogsbekransade sjön,
det kom doft ifrån klöveren på blommande vallar
och från kådiga kottar på granar och tallar,
som beskuggade kullarnes krön.*

2.

En av våra allra folkäraste författare ligger bakom nästa citat. Författaren är mest känd för sina självbiografiska romaner, men den här citerade romanen hör inte till någon av dem. Under sin levnad blev författaren aldrig accepterad fullt ut i de litterära kretsarna men har fått erkännande även där under senare år.

Men se upp här, nu kommer fyra fiolspelare fram över planen till flygeln, mitt på planen klämmer de till med en gammal gånglåt som alla kan. Sångdejorna kommer hack i häl, alla klädda i mössa och stycke, men annars i vanlig dräkt. Så fort spelmännen stämmer upp faller de in, och hela skaran på planen följer efter sjungande, alla, ty låten har man lärt sedan barndomen. Nu är man redan inne i den stora salen i flygeln där golvet är blankt som glas, ty siste greven använde salen till spannmålsmagasin. Tusen sinom tusen korn, östa av drängar och torpare genom vintern, hade slipat och glättat golvet.

...

Dansrus, brännvinsrus. Ingen kan stå stilla, gällare och gällare ljuder rösterna. Ulla är mörkröd i ansiktet. Hon känner hur hon svullnar i halsen. Rösten vill inte längre, men hon kan inte sluta, inte så länge de andra sjunger.

3.

En klassiker, en grundpelare i svensk litteratur. Vad mer kan man säga, annat än att det är en fantastisk bok?

X kunde ensam nya valsen, och därför tog Ida honom gärna, gång på gång, sedan ett försök till trestegsvals med Norman misslyckats, varpå denne, slagen ur brädet, tog sig för det orådet att tillgripa dragharmonikan, både att utgjuta sina hjärtequal och försöka en sista limsticka att fånga den granna och ostadiga fågeln, som han trott sig ha i handen för några veckor sen, men som straxt igen satt på taket och munnades med en annan. X fann emellertid ackompanjemanget obehövt, när han enkom tingat en riktig spelman, och den tungbröstade harmonikan drog verkligen inte jämt med den lättfotade fiolen, utan störde takten och bragte oordning i dansen.

4.

Kan man få lov att göra en liten avstickare från ämnet? Det finns ju dikt, som denna, som är så enastående, lysande, full av musik – (dessutom är den fyndigt och roligt illustrerad).

*Trumpetaren tutar truligt,
tonåringen trummar tafatt.
Tenoren tolkar tappert
tonsättarens tragiska tanke.
Tre träiga trubadurer
träffar ton tidvis.*

5.

Åter till ordningen. Författaren till följande roman var faktiskt lärare i Norra Ängby Folkskola i Bromma. Böckerna har lästs och älskats av framför allt kvinnliga läsare. Filmen som spelades in efter boken, eller böckerna – det är två delar – blev en klassiker.

Då han kom ned till de andra hörde han att de höll på och nojsade med spelmannen.

– Jo, nu är jag trött på att spela, sade han på sitt främmande mål. Nu vill jag dansa själv också.

– Och vem vill du dansa med då? skojade pojkarna.

– Med den grannaste flickan i byn förstås. Kan ingen av er spela?

– Knut kan.

– Äsch, jag kan bara en polkett.

– Spela den då, bara jag får dansa.

...

Plötsligt måtte ändå Knut börjat spela, för det hördes några ovana, hackiga toner och i skumrasket såg Germund ett par svänga runt. Det måste vara spelmannen, som dansade. Men vem var flickan? Han gick närmare. Det var Gertrud.

Nu följer två korta citat som härrör från Författaren med stort F, störst av de stora. Alla har vi någon relation till detta författarskap, alla, stora som små, bär med sig något av berättelserna inombords.

6.

Efteråt dansade vi kring granen, och då kom all-ihop från Norrgården och Sörgården och hjälpte till. Farfar kom också, fast han kunde inte dansa. Jag tror, att vi dansade "Nu är det jul igen" och "Skära, skära havre" åtminstone tjugo gånger.

7.

– Ja, kors i alla mina dar, jag har ju fått juklapp av X, säger xx. Han öppnar paketet och får fram munspelet, då jublar farbror Nilsson.

– Ett munspel, jo, jag tackar jag. Nu, xx, kan du väl spela något vackert för din gamle far.

Det är inte något dyrt och fint munspel, men xx kan plocka fram melodier ur det ändå. Han sitter där vid sin lampa och spelar "Nu är det jul igen" med nästan bara rätta toner och är så glad åt munspelet. "Hem, ljuva hem" spelar han också, men då gråter farbror Nilsson, den sången är det vackraste han vet.

Svaren skickas nu per post eller e-post till:
Anne-Marie Tärnström
Brunkullegränd 11, 162 45 Vällingby
nordlinder.tarnstrom@mailbox.swipnet.se
och ska vara inkomna senast 10 januari -99.

Priser

Tidningen Nyckelharpan redaktion utser tre vinnare bland de med flest rätt inkomna svaren. Vinnarna kontaktas per telefon alt. brevlades och de rätta svaren publiceras i nästa nummer av Nyckelharpan.

1:a pris: en spelmansmugg – läs nedan.

2:a och 3:e pris: CD-skivor

Keramikern Lotta Pettersén i Högsjö (på gränsen mellan Sörmland och Östergötland) skapar keramikmuggar med spel- och dansmotiv. Tidigare fanns endast fiolspelmän som motiv, alla unika, men Lotta har lovat att när hon gör nya skall det även dyka upp nyckelharpspelmän på spelmansmuggarna!

Nyckelharpans dag med Nisse Nordström

Sommaren kom sent i år. En fantastiskt vacker septemberlördag gick hölls den årliga "Nyckelharpans dag" i Upplands Väsby. Kring Nisse Nordström samlades lika delar publik och spelmän i ett gammalt hus kallat Lindhem. Det är ett obeskrivbart nöje att höra Nisse spela och berätta, skrönor och sanna historier ur sitt spelmansliv och om andra spelmäns liv. Däremellan spelades det upplandslåtar och stämningen var på topp! Sven-Olov Sundell och Gunnar Persson från nordligare breddgrader (norra Uppland) förgyllde ytterligare tillställningen. Däremellan spelade vi, drack kaffe

i trädgården. Jag ser fram emot nyckelharpans dag nästa höst igen. Det gör förmodligen de andra som var med också.

Anne-Marie Tärnström. Foto: Roland Jansson

Harpbandet som gör vår börda lätt!

– För att lättare kunna bära vårt ganska tunga instrument rekommenderar jag SliderStrap.

Tack vare två korsande band med en bred, flyttbar, läderplatta, som fördelar belastningen jämnt på ryggen, kan man faktiskt ha harpan på sig "hur länge som helst".

Britta (fotomodellen i annonsen) och jag har provat ett halvår och funnit den helt fantastisk. Inga onda nackmuskler längre och inget böjande fram över instrumentet, om man nu håller det i knät. Prova själv!

Finns i färgerna, svart, mörk- och ljusbrunt, marin- och klarblå samt blåviolett.

KOSTAR 300:- OCH FINNS HOS JANNE LUNDQVIST, NACKA. TEL. 070-655 99 47.

